

**Tørvurin á serlæknum
í føroyska heilsuverkinum**

Juni 2024

INNIHALD

Formæli.....	3
Inngangur og samandráttur	4
Støðulýsing – tal av serlæknum og verandi virkseimi	6
Serlæknar í Sjúkrahúsverkinum.....	6
Uttanlandsviðgerðir	8
Kommunulæknar	9
Føroyar samanbornar við onnur lond.....	10
Hvørjar grundleggjandi heilsutænastur skal heilsuverkið veita í Føroyum	11
Vaksandi eftirspurningur eftir heilsutænastum.....	12
Hvussu nógvar serlæknar innan hvørt serøki.....	13
Átøk at fáa fleiri serlæknar	15
Stýra høvuðsútbúgvingum.....	15
Fáa læknar undir útbúgving at velja føroyska heilsuverkið.....	15
Útbúgvingarmøguleikar.....	16
Tørvur á útbúgvingarstørvum.....	17
Fíggarviðurskipti	19
Tørvur á at endurskoða skipanina við fígging av útbúgvingarstørvum	19
Fígging til fleiri serlæknar	20

FORMÆLI

Í 2023 setti Margit Stóra, landsstýriskvinna í heilsumálum, ein arbeiðsbólk at gera eitt tilmæli viðvíkjandi serlæknaplanlegging fyri Føroyar.

Eins og í flestu londum um okkara leiðir tørvar okkum fleiri serlæknar. Í mun til fólkatalið eru færri serlæknar í Føroyum enn í okkara grannalondum. Hetta hóast talið av serlæknum er økt munandi seinastu árin.

Orsøkin til tørvin er vaksandi eftirspurningurin eftir heilsutænastum. Eyðvitað er tað ein stór avbjóðing at nøkta tann alsamt vaksandi eftirspurningin, og avbjóðingin verður neyvan loyst við einans at økja talið av heilsustarvsfólki. Í hesum tilmæli er viðgerðin tó avmarkað til serlæknar.

Tað kunnu vera fleiri boð upp á, hvat rætta talið av serlæknum skal verða. Arbeiðsbólkurin hevur valt at venda sær til teirra, sum eru tættast at avbjóðingini – nevnliga serlæknarnar, sum starvast innan heilsuverkið í dag – fyri at fáa teirra boð upp á tørvin á serlæknum í Føroyum.

Tilmælið lýsir verandi støðu og avbjóðingina. Avbjóðingin er ikki av slíkum slag, at hon kann loysast av myndugleikunum einsamøllum. Myndugleikarnir hava ávirkan á fyrirteytirnar, men tað eru serlæknarnir, sum velja, hvar teir vilja starvast.

Landsstýriskvinnan hevur boðað frá, at tilmælið eigur at verða endurskoðað fimta hvørt ár. Hetta er skilagott, tí umstøðurnar broytast støðugt.

Arbeiðsbólkurin vónar, at tilmælið kann verða eitt ávegis amboð at brúka, tá metast skal um, hvørjir serlæknar skulu setast í starv, og til at gera útbúgvingarætlanir fyri yngri læknar.

Í arbeiðsbólkinum hava verið:

Tummas í Garði, varastjóri Landssjúkrahúsið, formaður

Gunnvá Guttesen, varastjóri Landssjúkrahúsið

Gunnbjørg Guttesen, varastjóri Suðuroyar sjúkrahús

Súsanna Olsen, varastjóri Klaksvíkar sjúkrahús

Bjarni á Steig, stjóri Heilsustýrið

Petur Martin Hansen, deildarleiðari Heilsutrygd

Katrin Danielsen, kommunulækni,

Irena Nolsø, fulltrúi Heilsumálaráðið, samskipari

Petur Joensen, fulltrúi Heilsumálaráðið, samskipari

INNGANGUR OG SAMANDRÁTTUR

Í samgonguskjalinum er ásett, at tilmæli skal gerast um, hvørji serlæknaøki skulu mennast í heilsuverkinum og um, hvussu nógvir serlækna skulu vera á hvørjum øki. Greið mál skulu setast fyri, hvussu tørvurin á serlæknum innan sjúkrahúsverkið og kommunulæknaskipanina verður nøktaður komandi árin.

Endamálið við tilmælinum er at lýsa tørvin á serlæknum í føroyska heilsuverkinum, og hvussu tørvurin kann nøktast.

Føroyska heilsuverkinum vantar serlækna bæði í sjúkrahúsverkinum og í kommunulæknaskipanini. Tað vísa fyrst og fremst tilmælini frá verandi serlæknum, sum arbeiðsbólkurin vendi sær til. Mangulin á serlæknum sæst eisini í samanberingini við londini kring okkum.

Støðulýsingin staðfestir, at serlækna vanta innan stórt sæð øll serøkini. Í sjúkrahúsverkinum mangla meira enn 50 serlækna aftrat verandi normeringum. Á kommunulæknaøkinum mangla 10 lækna aftrat teimum settu læknunum og vikarunum.

Umframt, at normeringin eigur at økjast, mangla eisini fleiri serlækna í verandi normeringum. Í ávísan mun verður hesin tørvurin á serlæknum nøktaður við, at konsulentar og vikara koma hendavegin í styttri ella longri tíðarskeið. Hetta er tó ikki altíð tann mest skynsama loysnin. Mongu skiftini millum nógvar lækna er ikki altíð tað besta fyri sjúklingarnar. Harafturat er henda loysnin í flestu førum dýrari, enn um læknarnar vóru í føstum störvum her. Innan økir, har tørvur er á serlæknamanning alla tíðina, er tað ein fyrimumur við serlæknum í føstum störvum.

At fáa boð upp á, hvussu nógvar serlækna, vit skulu hava, kann gerast upp á ymsar mátar. Í hesum tilmæli er tað gjørt við útgangsstøði í tilmælum frá teimum serlæknum, sum virka á økjunum í dag, og eru tey, sum hava besta innlitið í hetta.

Tørvurin broytist støðugt, og hetta tilmælið vísir, hvussu stórir tørvurin er í dag. Hann verður ikki nøktaður upp á stutta tíð, og áðrenn hetta tilmælið er rokkið, er tørvurin broyttur. Støðan og tørvurin broytist allatíðina. Í praksis kann tilmælið tí brúkast til at vísa, at tað skulu nógvir serlækna setast, áðrenn tørvurin er nøktaður.

Eitt er at koma við boði upp á, hvussu nógvar serlækna, vit skulu hava. Eitt annað er, hvussu vit kunnu leggja til rættis, hvussu nógvar av hvørjum, vit skulu seta frá ár undan ári. Her hava Føroyar eina stóra avbjóðing. Hon liggur í, at vit hava ikki ræði á, hvussu høvuðsútbúgvingarstørv verða skipað. Vit kunnu ikki sjálvi áseta, hvussu nógvar av hvørjum serlæknum, vit útbúgva til føroyska heilsuverkið. Vit eru avmarkað til at velja millum tey, ið eru liðugt útbúgvini.

Landsstýrskvinnan hevur boðað frá, at ætlanin eigur at verða eftirmett umleið fimta hvørt ár. Vónandi hava vit til ta tíð fingið størri ávirkan á, hvussu høvuðsútbúgvingarnar verða skipaðar, so ein meira stýrd ætlan kann leggjast.

Hendan frágreiðingin vísir, at tørvurin á serlæknum er so mikið stórir, at heilsuverkið tey fyrstu árin stórt sæð kann brúka allar serlækna, sum til ber at fáa í starv.

Fígging er ein fyrirtreyt fyri at fáa fleiri lækna, bæði til Sjúkrahúsverkið og til fleiri kommunulæknaviðtalur. Snýr tað seg um, at serlækna verða settir, har tað nú vera brúktir konsulentar, kann væntast, at ein partur av fíggingini kann koma frá spardum konsulentútreiðslum.

Hendan frágreiðingin lýsir fyrst, hvussu støðan er í dag. Tal av serlæknum innan tey ymsu serøkini verður lýst. Hetta vísir samstundis yvirskipað, innan hvørji serøki, viðgerðir og tænastur verða veittar í Føroyum. Lýst verður eisini, hvørjar viðgerðir og aðrar heilsutænastur verða framdar á viðgerðarstøðum uttanlands. Gjøgnum tíðirnar eru fleiri serviðgerðir tiknar heim. Sum støðan er nú, verður ikki mett, at tað eru nýggjar serviðgerðir (t.d. thoraxkirurgi, neurokirurgi), ið eiga at verða tiknar heim fyrstu árin. Tó kunnu stórri partar av onkrum viðgerðum takast heim, um umstøðurnar verða lagaðar til tað.

Síðan verður lýst, hvussu nógvar serlæknar okkum tørvar. Hesin tørvur er gjørdur í samráð við serlæknar, ið starvast innan tey ymsu serøkini í dag. Eisini verður samanborið við lond kring okkum.

Tørvurin á serlæknum er stórur, og tað finst ongín løtt og skjót loysn, men víst verður á nøkur átøk, ið kunnu stuðla undir at fáa fleiri serlæknar at starvast í føroyska heilsuverkinum.

Niðurstøður hjá arbeiðsbólkinum:

- Normeringin eigur at vera 121 serlæknar í sjúkrahúsverkinum
 - Verandi normering til serlæknar er 68, men ikki øll normerað störv eru sett
 - Stórur tørvur á serlæknum í føstum störvum – bæði í staðin fyri konsulentar og onnur ósett störv
 - Útlitini eru ivasom fleiri ár fram til at nøkta tørvin á serlæknum í føstum störvum.
- Møguleikar at taka partar av høvuðsútbúgvingini í Føroyum, økja útlitini fyri fáa fleiri serlæknar í starv í Sjúkrahúsverkinum
- Granskingareind gevur betri møguleikar hjá læknum at granska
- Tilsamans er tørvur á 46 kommunulæknum
 - Góð útlit til at fáa fleiri kommunulæknar í fast starv
 - Uppgávur kunnu flytast frá sjúkrahúsum til kommunulæknar, um fleiri kommunulæknar verða settir
- Átøk fyri móguliga at fáa fleiri serlæknar
 - Føroyar mugu fáa ávirkan á, hvussu høvuðsútbúgvingin til serlækna verður skipað, herundir hvussu nógv pláss og innan hvørji serøki, útbúgvingarpláss verða tøk
 - Fíggingin til útbúgvingarstörv eigur at endurskoðast
 - Kravda sjúklingatalið hjá kommunulæknum eigur at lækkast
 - Stórri tal av læknum og læknaviðtalum krevur fígging, bæði til lønir og avleitt virkseimi. Tá talan er um at seta lækna í fast starv fyri konsulentar, hevur tað ikki eyka útreiðslur við sær, men heldur sparing ella fleiri lækna fyri sama kostnað.

STØÐULÝSING – TAL AV SERLÆKNUM OG VERANDI VIRKSEMI

Serlæknaar í Sjúkrahúsverkinum

Í sjúkrahúsverkinum er tal sett á, hvussu nógvir serlæknaar, skulu vera innan tey ymsu serøkini (normeringar). Veruleikin er tó ikki, at tað eru settir serlæknaar, ið svara til normeringarnar. Talið av settum serlæknum er væl lægri. Hetta kemur fyrst og fremst av, at tað ikki hevur borið til at fáa nóg mikið av serlæknum. Tí fær Sjúkrahúsverkið konsulentar aðrastaðni frá at røkja ein part av ósettu størvunum.

Talvan niðanfyrri vísir normeringar av serlæknaastørvum, tvs. tal av størvum, sum játtan er til innan tey ymsu serøkini. Eisini vísir yvirlitið eina meting av, hvussu nógvir serlæknaar kundu verið settir fyri tann kostnað, sum nú verður brúktur til konsulentar.

Tó fer tað altíð at verða tørvur á konsulentum í ávísan mun.

Í flestu førum røkja konsulentar størv, sum eru normerað, men ikki sett. Í onkrum førum verða konsulentar brúktir, har ongin normering er, men tørvur er á teirra servitan.

Talva 1: Serlæknar í sjúkrahúsverkinum

		Ársverk	
		Normering av serlæknum í sjúkrahúsverkinum	Konsulentar - Mett ársverk umroknað til fast starvssett ársverk eftir kostnaði
1	Anæstesi	5	4,5
2	Arbeiðsmedisin	0,5	
3	B&U psykiatri	3	1
4	Dermatologi	1	1
5	Endokrinologi/diabeteslækni	2	
6	Gastroenterolog	3	1
7	Geriatari	0,5	0,5
8	Gyn obs	4	1
9	Hæmatolog	1	0,5
10	Infektiónsmedisinari	1	
11	Internmedisinari	2	
12	Kardiolog	4	1
13	Klin fys. og nuklearmedisin	0	0,5
14	Klinisk biokemi	0	0,5
15	Lungalækni	2	0,2
16	Mikrobiolog	0	
17	Nefrolog	2	
18	Neurolog	2	2,4
19	Oftalmologi	4	1
20	ONH	2	1
21	Onkolog	1	2
22	Ortopædi	4	3,1
23	Pædiatri	4	
24	Palliatióin	1	
25	Parenkym	3	2,5
26	Patolog	1	1
27	Pínuviðgerð		0,5
28	Plastik kirurgi		0,2
29	Psykiatarar vaksín	4	1
30	Radiologi og mammaeradiologi	6	2
31	Reumatolog	2	
32	Urolog	1	1,1
33	Almen kirurgi	2	
	Læknafrakligur depilsleiðari	0	0
		68	29,5

Kelda: Sjúkrahúsverkið

Sambært yvirlitinum eru 68 normerað størv í sjúkhusverkinum. Sum víst verður á seinni, er tørvur á munandi hægri normering.

Kostnaðurin fyri konsulentar er hægri enn fyri fast sett størv, og tí kunnu nógvir serlæknar setast í fast starv, uttan at tað hevur øktar útreiðslur við sær.

Umroknað til kostnað, svarar nýtslan av konsulentum til umleið 29,5 fastsettar serlæknar, men neyðugt verður tó altíð við nøkrum konsulentum eisini.

33 serlæknaøki eru umboðað í sjúkrahúsverkinum. Av hesum eru fimm øki, ið ikki hava serlækna í føstum starvi í løtuni, tó verður geriatrikska økið væntandi mannað í næstum.

Uttanlandsviðgerðir

Fleiri viðgerðir vera ikki gjørdar í Føroyum. Tað eru høgt specialiseraðar viðgerðir, eitt nú skurðviðgerðir í heila ella hjarta, og flestu sjúklingar við krabbasjúku fara til Danmarkar at fáa viðgerð.

Vanligasta orsøkin til, at sjúklingar verða sendir av landinum, er, at fakligar umstøður ikki eru til at veita hesar í Føroyum.

Talva 2: Viðgerðir uttanlands

	2022		2023	
	Ávísingar	Sjúklingar	Ávísingar	Sjúklingar
Endokrinar og fæðslutreytaðar sjúkur og stoffskiftissjúkur [DE00-DE90]	190	66	167	65
Viðurskipti av týðningi fyrri heilsustøðuna og samband við heilsuverki [DZ00-DZ99]	170	125	230	158
Viðgonga, fæðing og barnsburður [DO00-DO99]	32	21	31	20
Skaðar, eitrarir og ávísar aðrar avleiðingar av ytri ávirkanum [DS00-DT98]	95	79	120	88
Viðfædd brek og kromosomfeilir [DQ00-DQ99]	87	66	110	81
Nývækstur [DC00-DD48]	767	434	692	385
Sálarligar líðingar og atferðarligt órógv [DF00-DF99]	16	9	21	11
Sjúkur í andagøgnum [DJ00-DJ99]	93	50	135	72
Sjúka í blóði og blóðskapandi gøgnum, sum ávirkar órinsskipanina [DD50-DD89]	20	13	35	22
Sjúkur í sodningargøgnum [DK00-DK93]	97	60	129	83
Sjúka í húð og undirhúð [DL00-DL99]	10	7	18	10
Sjúkur í beinagrind, musklum og bindivevnaði [DM00-DM99]	130	116	162	134
Sjúkur í blóðrenslgøgnum [DI00-DI99]	263	247	213	207
Sjúkur í nervalagnum [DG00-DG99]	120	83	118	81
Sjúkur í eygum og eygnahvarmar [DH00-DH59]	137	99	84	64
Sjúkur í oyrum og processus mastoideus [DH60-DH95]	15	12	36	23
Sjúkur í land- og kynsgøgnum [DN00-DN99]	197	138	245	163
Tekin og óvanlig fund IKA [DR00-DR99]	136	104	134	105
Ókent	103	46	95	49
Ávísar ígerðandi og snultandi sjúkur [DA00-DB99]	7	7	3	3
Ávísar sjúkur, sum taka seg upp í burðartíðarskeiðinum [DP00-DP96]	7	6	5	5
Tilsamans	2.692	1.788	2.784	1.830

Kelda: THS

1.700-1.800 sjúklingar verða sendir uttanlands til viðgerð um árið. Summir fara meira enn eina ferð, so talið av sjúklingaferðum (ávísingar) er um 2.700-2.800 um árið. Hetta fer at halda fram, tí spesialiseringin verður alsamt størri. Við teirri vaksandi specialiseringini verður framhaldandi tørvur á at senda sjúklingar til serviðgerð uttanlands.

Í 2022 og 2023 vóru útreiðslurnar til viðgerð og ferðaútreiðslur, uml. 160 mió. kr. hvørt árið. Tá er sjúklingahotellið í Keypmannahavn ikki íroknað. Tað er neyvan sannlíkt, at hesar útreiðslurnar fara at minka nakað munandi.

Kommunulæknar

Í apríl 2024 eru 36 kommunulæknaviðtalur, harav 29 eru mannaðar við lækna í fóstum starvi, meðan sjeý verða røktar av avloysarum.

Kommunulæknafelegið metir tørvin fara at verða 46 kommunulæknar. Økti tørvurin stavar frá, at felegið er av teirri áskoðan, at hvør kommunulækni kann ikki hava so nógvar sjúklingar í part, sum nú, m.a. tí uppgávur fara at verða fluttar frá sjúkrahúsverkinum til kommunulæknaskipanina.

Kommunulæknarnir eru av teirri áskoðan, at miðað eigur at verða eftir, at hvør kommunulækni hevur 1.200 borgarar í part. Hetta verður grundgivið við, at tað eigur at verða pláss til at yvirtaka kontrollar av sjúklingum, sum verða avsluttaðir á sjúkrahúsunum, men krevja framhaldsviðgerð hjá kommunulæknunum. Tað eru nógvir sjúklingar, ið hava gingið á ambulatoriunum hjá t.d. psykiatriini og pínuklinikkini, sum ambulatoriini gjarna vilja avslutta í ambulatoriinum. Hetta eru sjúklingar sum taka heilivág, ið traditionelt/vanliga ikki hava verið kontrollerað hjá kommunulæknunum áður. Sum nú er, er ikki tíð í kalendaranum hjá kommunulæknunum at geva pláss til 'uppgávu-glíðing'.

Síðani 1. desember 2023 hevur Heilsutrygd fingið royndir í einum læknadømi, við at lækka talið frá umleið 2.000 til 1.300 borgarar í miðal fyri hvønn lækna. Kommunulæknarnir hava verið sera væl nøgdir við hesa skipan. Teir vísa á, at teirra arbeiðsgleði er økt munandi, og teir fáa nú betri røkt sítt arbeiði á ein nøktandi hátt.

Heilsutrygd er í ferð við at gera eina aðra líknandi eitt ára royndarskipan.

Sum nú er letur Heilsutrygd sambært sáttmála viðtaluna upp fyri nýggjum borgarum, tá talið fer undir 1.475 borgarar.

Summar viðtalur eru gamlar og hava nógvar kroniskar sjúklingar. Hesar viðtalur kunnu ikki taka fleiri uppgávur á seg, tá viðtalan liggur heilt uppi á 1.500 borgarum. Tær flestu viðtalurnar hava í løtuni umleið 1.500 borgarar. Um ein lækni hevur nógvar ungar borgarar, eru ikki líka nógvir kronikarar í viðtaluni, sum hjá einum lækna, ið hevur eina gamla viðtalu við nógvum gomlum borgarum. Tað eigur at vera pláss fyri, at ein lækni, sum hevur eina unga popúlatión í sínari viðtalu, sjálvur kann velja at hava eitt sindur størri tal av borgarum. Men mett verður, at miðað eigur at verða eftir umleið 1.200 borgarar fyri hvønn kommunulækna.

Við einum fólkatáli á 55.000 í Føroyum, svarar tað til 46 kommunulæknaviðtalur við 1.200 borgarum í hvørjari viðtalu. Seinastu árin er fólkatálið vaksið við umleið 500 fólki um árið. Fer fólkatálið at økjast við somu ferð, eigur normeringin at økjast við í minsta lagi einum kommunulækna triðja hvørt ár.

Í løtuni er útbúgvingartørvurin 17 nýggir kommunulækna, um samlaða talið skal upp á 46 kommunulækna í føstum starvi. Komandi fimm árin væntast 16 kommunulækna at verða útbúinir í føroysku skipanini.

FØROYAR SAMANBORNAR VIÐ ONNUR LOND

Tá lond verða samanborin, eru heilsuviðurskifti ofta ein partur av samanberingunum. Tí er eisini viðkomandi at samanbera støðuna á læknaøkinum.

Endamálið her við samanberingini er bara at fáa eina ábending um, hvussu viðurskiftini eru viðvíkjandi serlæknum í Føroyum, Danmark, Noregi og Íslandi. Tað skal ikki skiljast sum, at Føroyar skulu hava júst somu tøl, sum hini londini (sum eisini eru ymisk sínámillum). Deils kunnu tølini ikki samanberast beinleiðis, tí føroysku tølini eru uppgjørd eftir ársverkum, meðan hini tølini í sínum uppruna eru eftir tali av læknum, t.d. telja tveir lækna í hinum londunum, ið arbeiða hálva tíð, sum tveir, meðan teir í føroysku tølunum telja sum ein. Harafrat hava hini londini í stóran mun somu trupulleikar, sum vit, við bíðilistum. Tey hava heldur ikki loyst avbjóðingina. Tað vil siga, tey hava eisini ov fáar serlækna.

Talvan niðanfyri vísir lutfallið millum talið av serlæknum í Føroyum, samanborið við Danmark, Ísland og Noreg. Uppgerðin er gjørd við indeks tølum, har føroysku tøluni eru sett til 1 í hvørjum serlæknaði. Bólkingarnar her eru tær, sum vera nýttar hjá Nomesco¹.

Talva 2: Serlæknar í Føroyum samanborið við Danmark, Ísland og Noreg (indeks)

	Føroyar	Danmark	Ísland	Noreg
Kommunulæknar	1,0	1,2	0,9	1,1
Intern medisinarar	1,0	1,5	1,9	1,6
Pædiatarar	1,0	1,2	2,4	1,7
Skurðlæknar	1,0	1,3	2,0	1,2
Plastik skurð	1,0	5,9	8,2	7,3
Gynækologi Obstetrik	1,0	1,5	2,4	1,9
Ortopædar	1,0	1,6	1,4	1,4
Eygnalæknar	1,0	0,9	1,1	1,1
Oyralæknar	1,0	1,9	1,4	1,7
Psykiatarar	1,0	2,1	2,2	3,7
Húðlæknar	1,0	1,9	3,0	2,1
Neurologar	1,0	4,3	3,2	4,4
Onkologar	1,0	2,9	2,2	3,2
Anæstesilæknar	1,0	1,6	1,7	1,6
Radiologar	1,0	1,6	2,0	2,4
Klinisk rannsóknarstovu sergreinar og patologi	1,0	6,3	4,2	6,4

Kelda: Umroknað frá Nomesco

Viðm.: Tølini eru frá 2022, tó eru donsku tøluni fyri 2021. Í Føroyum er húðlækni settur í 2023.

Yvirskipaða myndin av samanberingini er, at Føroyar sum heild sýnast at hava færri serlæknar enn hini londini, í mun til fólkatálið.

HVØRJAR GRUNDLEGGJANDI HEILSUTÆNASTUR SKAL HEILSUVERKIÐ VEITA Í FØROYUM

Sum er, verða flestu viðgerðir givnar í Føroyum, men tørvur er sjálvandi framhaldandi í nógvum førum at senda sjúklingar av landinum.

Gongdin á heilsuviðgerðarøkinum er tann, at viðgerðirnar verða alt meira specialiseraðar. Hetta hevur við sær, at tað ikki altíð er fólkgarundarlag í Føroyum til at hava serlæknar innan øll serøki. Nakað kann tó broytast við tøkni, t.d. telemedisini.

¹ Nomesco er ein stovnur, ið savnar norðurlendsk heilsuhagtøl. www.nhwstat.org

Í lýtuni liggur ikki í kortunum, at stórar broytingar fara at verða í, hvat verður gjørt í Føroyum og hvat verður gjørt uttanlands.

VAKSANDI EFTIRSPURNINGUR EFTIR HEILSUTÆENASTUM

Seinastu árin er virkseimið innan heilsuverkið bara økt, og ongar ábendingar eru um, at henda gongdin fer at venda. Kanska heldur hinvegin, tí vit verða fleiri eldri og viðgerðarmøguleikarnir fleiri.

Framrokning hjá Hagstovuni vísir, at fram til 2035 veksur fólkatálið í Føroyum frá umleið 55.000 til gott 57.000 fólk. Meðan talið í aldursbólkinum undir 60 ár minkar við umleið 600 fólkom, veksur aldursbólkurin frá 60 og uppeftir við umleið 2.700 fólkom, frá góðum 13 tús. fólkom upp í 16 tús. fólk, ið svarar til umleið 20%.

Viðgerðarmøguleikarnir gerast eisini alsamt betri. Nógv verður granskað í heilsuviðgerð, og heilivágur gerst alsamt betri. Somuleiðis er við tøkniligu menningini. Væntast kann eisini at tøkniliga menningin, t.d. vitlíki, fer at lætta um arbeiðið hjá læknum í ávísan mun.

Samanumtikið kann væntast, at tørvurin á læknum og heilsustarvsfólki framhaldandi fer at vaksa.

HVUSSU NÓGVAR SERLÆKNAR INNAN HVØRT SERØKI

Yvirlitið niðanfyri vísir talið av normeraðum serlæknum, og hvat mælt verður til, at tølini eiga at verða. Í høvuðsheitum hava ávikavist Sjúkrahúsverkið og kommunulæknar gjørt metingarnar, meðan arbeiðsbólkurin eisini hevur gjørt sínar metingar.

Talva 3: Tilmæli um normering av serlæknum og verandi normeringar býtt á serøki

		Ársverk		
		Normering av serlæknum í sjúkrahúsverkinum	Konsulentar - Mett ársverk umroknað til fast starvssett ársverk eftir kostnaði	Tilmæli til normering av serlæknum í sjúkrahúsverkinum
1	Anæstesi	5	4,5	8
2	Arbeiðsmedisin	0,5		1
3	B&U psykiatri	3	1	4
4	Dermatologi	1	1	2
5	Endokrinologi/diabeteslækni	2		4
6	Gastroenterolog	3	1	5
7	Geriatari	0,5	0,5	2
8	Gynækologi og obstetrik	4	1	6
9	Hæmatolog	1	0,5	2
10	Infeksiónsmedisinari	1		2
11	Internmedisinari	2		
12	Kardiolog	4	1	5
13	Klin fys. og nuklearmedisin	0	0,5	2
14	Klinisk biokemi	0	0,5	1
15	Lungalækni	2	0,2	3
16	Mikrobiolog	0		2
17	Nefrolog	2		2
18	Neurolog	2	2,4	4
19	Oftalmologi	4	1	5
20	ONH	2	1	4
21	Onkolog	1	2	4
22	Ortopædi	4	3,1	9
23	Pædiatri	4		5
24	Palliatióin	1		2
25	Parenkym	3	2,5	5
26	Patolog	1	1	2
27	Pínuviðgerð		0,5	1
28	Plastik kirurgi		0,2	1
29	Psykiatarar vaksin	4	1	10
30	Radiologi og mammaeradiologi	6	2	8
31	Reumatolog	2		3
32	Urolog	1	1,1	4
33	Almen kirurgi	2		
	Lækna fakligur depilsleiðari	0	0	3
		68	29,5	121

Mælt verður til, at tilsamans 121 serlæknar verða í sjúkrahúsverkinum (umframt kommunulæknar í kommunulæknaskipanini). Í løtuni eru normerað 68 ársverk í sjúkrahúsverkinum. Mangulin er sostatt 53 normeringar.

Í flestu førum er tað betri at hava serlæknar í føstum starvi, heldur enn sum konsulentar. Í onkrum sergreinum (subspesialum) er tørvurin á heilsutænastum tó so avmarkaður, at tað ikki er grundarlag fyri einum serlækna fulla tíð. Tá má í hvørjum einstøkum føri metast um, hvør frægasta loysnin er – antin tað skal verða konsulentur ella onkur loysn við fastsettum serlækna.

Í mun til verandi støðu verður mælt til, at depilsleiðarastørv verða normerað. Tey fimm depilsleiðarastørvini eru ikki normeraði serlæknastørv, og verða vanliga mannað av einum serlækna á avvarðandi depli. Sostatt kemur viðkomandi sergrein at mangla ein serlækna, partvíst ella heilt. Hetta er serstakliga trupult, serliga tá ið talan er um tær smærru sergreinarnar. Ein varislig meting er, at eitt hálv serlæknastarv í hvørjum depli – svarandi til 2,5 serlæknastørv - eigur at verða sett í dimensioneringina, til læknafakliga depilsleiðsu.

Mangulin av samlaðum normeringum kann metast út frá ymiskum vinklum. Tann eini er mangulin í mun til normering. At normeringin eigur at økjast frá 68 serlæknum til 121, ella við 53 serlæknum, merkir, at játtan skal verða til 53 serlæknar aftrat. Fíggingin kann finnast antin við øktari játtan til sjúkrahúsverkið og/ella umskipan av verandi játtan.

Ein annar vinkul er, hvussu nógvir serlæknar skulu útbúgvast/setast fyri at nøkta tørvin. Tað talið er hægri enn tørvurin á øktari normering, tí sum er verða fleiri normerað størv røkt av konsulentum. Talið, sum skal útbúgvast er sostatt 53 + tey normeraðu størvini, sum ikki eru sett, herundir konsulentstørvini, har heilsuverkið heldur vil hava læknar settar fast í starv.

Fíggarligi vinkulin er, at í tann mun, at serlæknar verða settir í staðin fyri konsulentar, kann lønarkostnaðurin heilt ella partvíst fíggjast við sparing í konsulentútreiðsluni. Tó fylgja aðrar útreiðslur við, tá serlæknar verða settir í nýsett størv, t.d. skrivarar, sjúkrarøktarfrøðingar og ymiskar viðgerðarútreiðslur.

Væntandi verða 16 nýggir kommunulæknar lidnir við útbúgvingina og níggu aðrir serlæknar komandi fimm árin. Hesi taka part av høvuðsútbúgvingini í Føroyum, og tí eru kanska góð útlit fyri, at tey søkja sær arbeiði í føroyska heilsuverkinum.

Talva 4: Væntað tal av nýútbúnum serlæknum úr føroyska heilsuverkinum

	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Kommunulæknar		5	1	4	4	2
Kardiologi				1		1
Klinisk onkologi					1	
Geriatrici				1		
Hæmatologi				1		
Ortopædkirurgi	1					
Endokrinologi				1		
Infektiónsmedisin						1
Gastroenterologi og hepatologi					1	

Umframt hesi, eru eisini onnur undir høvuðsútbúgving uttanlands. Hvussu mong tey eru, og hvørt tey fara at søkja starv í Føroyum eftir lokna útbúgving, er óvist.

ÁTØK AT FÁA FLEIRI SERLÆKNAR

Tað eru nógvi lið í tilgongdini frá tí, at ein skal til at velja sær eina yrkisleið, til viðkomandi stendur sum serlækni í føroyska sjúkrahúsverkinum ella kommunulæknaskipanini.

Tað er tí bæði her og nú, at hugsast skal um, hvussu tey, sum eru á veg at gerast læknar ella serlæknar, koma í føroyska heilsuverkið at starvast, og hvussu tilgongdin til at útbúgva seg til lækna og serlækna skal tryggja framhaldandi tilgongd av læknum.

Stýra høvuðsútbúgvingum

Í hesum álitum er víst á, hvussu nógvar serlæknar okkum tørvar innan tey ymisku serøkini. Næsta stigið átti so at verið, at farið undir eina ætlan fyri, hvussu hesi stórv kunnu mannast komandi árinum, við at bjóða høvuðsútbúgvingarstórv eftir eini skipaðari ætlan. Men trupulleikin er, at føroyska heilsuverkið ikki hevur ræði á, hvussu útboðið av høvuðsútbúgvingarstórvum verður lagt til rættis, og heldur ikki er serlig atgongd fyri føroyingar til tey stórvini, sum verða boðin út.

Skipanin er soleiðis, at tað er í Danmark, at sett verður út í kortið, hvørji útbúgvingarstórv verða boðin út ár undan ári. Føroyingar kunnu søkja um útbúgvingarstórv, á jøvnum føti við øll onnur í dansku skipanini, men Sjúkrahúsverkið í Føroyum hevur ikki ávirkan á, hvørji økini eru, ið verða boðin út, og heldur ikki, hvørji av hesum føroyingar kunnu sleppa inn á.

Hetta er eitt sera týðandi mál at fáa loyst, soleiðis at føroyska sjúkrahúsverkið kann bjóða eitt ávíst tal av høvuðsútbúgvingarstórvum út um ári innan sergreinar, sum føroyska heilsuverkið hevur tørv á.

Fáa læknar undir útbúgving at velja føroyska heilsuverkið

Nógvir føroyingar hava áhuga í læknafakinum. Talið av føroyingum undir læknaútbúgving er økt seinastu árinum. Nøkur verða skjótt liðug, meðan tað hjá øðrum verður um nøkur ár.

Nøkur vilja natúrliga velja Føroyar til, meðan tað hjá øðrum kann vera meira lokkandi at fara aðrar vegir. Avbjóðingin er so at fáa flest mógulig at velja føroyska heilsuverkið.

Útbúgving í Føroyum

Tað hevur týðning fyri føroyska heilsuverkið, at læknar kunnu fáa sum mest av sínari útbúgving í Føroyum og festa røtur her. Møguleikin at taka partar av høvuðsútbúgvingini í Føroyum, eigur tí at verða styrktur uppafur meira. Sí meira um hetta í brotinum niðanfyrir.

Arbeiðsumstøður

Týðningarmikið er, at arbeiðsumstøðurnar eru góðar, tí vit eru í kapping við onnur lond. Vaktarbyrðan verður onkuntíð søgd at verða tung. Við at seta fleiri lækna, verða vaktirnar færri fyri hvønn einstakan, og soleiðis kann ein góð ringrás verða sett í gongd.

Universitetsjúkrahús og gransking

Tilgongdin við at seta universitetsjúkrahús á stovn, kemur at hava ávirkan á útbúgvingarmøguleikarnar í Føroyum, samstundis sum nýggja granskingareindin kemur at skapa størri áhuga fyri sjúkrahúsverkinum. Hetta fer at økja munandi um møguleikarnar at rekruttera heilsustarvsfólk í framtíðini.

Kommunulæknar færri borgarar í part

Sum tilmælt frammanfyri, um at kommunulæknar fáa møguleika at hava færri borgarar knýttar at viðtaluni, hevði tað lætt um arbeiðsbyrðuna hjá teimum og givið størri fleksibilitetsmøguleikar.

Ein roynd er gjörd við hesum, og eru viðkomandi lækna og fyrisiting væl nøgd við úrslitið.

Útbúgvingarmøguleikar

Í løtuni eru yvir 50 lækna í útbúgvingarstørvum í Sjúkrahúsverkinum og Kommunulæknaskipanini.

At talið av útbúgvingarstørvum setur met í ár, er millum annað úrslit av einum miðvísium arbeiði at raðfesta og menna økið.

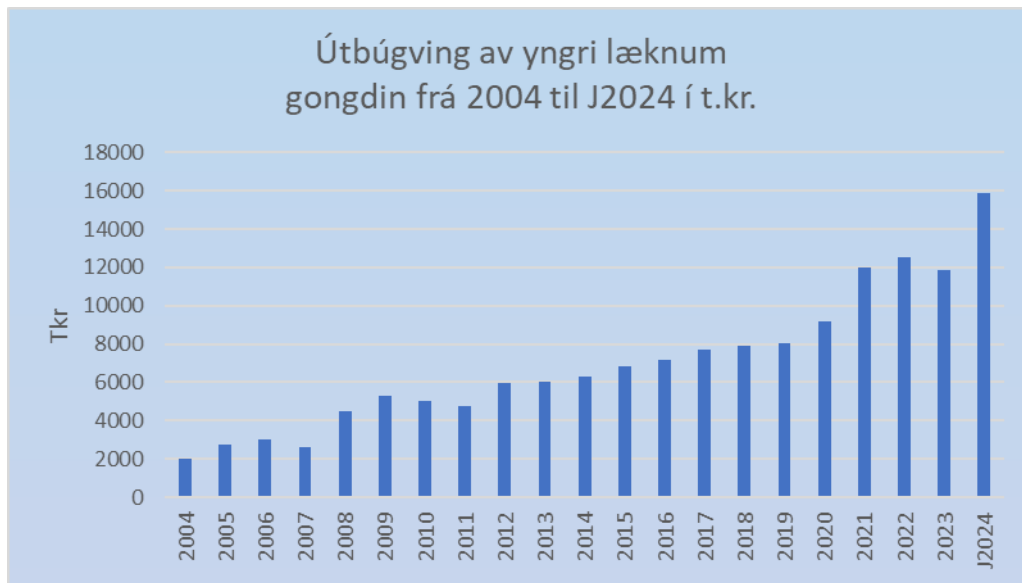
Leiðin at gerast serlækni er long. Eftir seks ára kandidatútbúgving, fer læknin undir víðari útbúgving at gerast serlækni. Fyrsta útbúgvingarstarvið er eitt KBU-starv (klinisk basis uddannelse) sum tekur eitt ár, síðan eitt hálvt til eitt ár í intro-starvi og til seinast eitt høvuðsútbúgvingarstarv sum tekur fyra til fimm ár. Tað tekur í minsta lagi 11-12 ár at gerast serlækni.

Sum talið av føroyingum, ið lesa til lækna uttanlands, er økt seinastu árin, er eftirspurningurin eftir útbúgvingarstørvum til yngri lækna eisini øktur. Tað er at fegnast um, at stórir áhugi er millum tey lesandi at koma aftur til Føroyar eftir loknan lestur.

Játtanin til útbúgving av yngri læknum er tvífaldað seinastu fimm árin. Hetta hevur gjørt tað móguligt at økja talið av útbúgvingarstørvum í Sjúkrahúsverkinum, umframt at útbúgvingarstørv innan fleiri serlæknaøki eru góðkend.

Í myndini niðanfyri sæst, hvussu nógv er raðfest til útbúgving av yngri læknum seinastu 20 árin.

Mynd 1: Játtan til útbúgving av yngri læknum 2004-2024



Royndir vísa okkum, at læknar, sum hava starvast í Føroyum undir útbúgvingini, varðveita knýtið til Føroyar og hava lættari við at flyta aftur til Føroya eftir lokna serlæknaútbúgving.

Tað er ikki óvanligt, at tað tekur 12 ár at gerast serlækni. At fleiri læknar kunnu taka ein part av serlæknaútbúgvingini í Føroyum, tryggjar Sjúkrahúsverkinum eina framhaldandi tilgongd av serlæknum.

Útbúgvingarskipanin fyri yngri læknar hevur 23 ár á baki í ár, og eftirhondini eru útbúgvingarstørv innan fleiri sergreinar góðkend í Sjúkrahúsverkinum.

Tørvur á útbúgvingarstørvum

KBU-størv - KBU er stytting fyri Klinisk basisuddannelse, og er fyrsta stigið víðari á yrkisleiðini hjá útbúnum læknum. Í lýtuni eru umleið 17 KBU-læknar í útbúgvingarskipanini.

Intro-størv – Intro-starv, er eitt innleiðslustarv til eina ávísa sergrein, har læknin nemur sær størri kunnleika til sergreinina. Áðrenn farið verður undir serlæknaútbúgvingina, skal læknin hava verið í intro-starvi í sergreinini í ½ til eitt ár. Umleið 18 læknar eru í intro-størvum í lýtuni.

Mynd 2: Tal av introstørvum 2007-2024



Høvuðsútbúgvingarstørv – Eitt høvuðsútbúgvingarstarv, er síðsta stigið á yrkisleiðini at gerast serlækni innan ávísa sergrein.

Síðan skipanin varð sett í verk í 2002, hevur verið møguligt at tikið serlæknaútbúgvingina til kommunulækna í Føroyum, tað vil siga serlækna innan almen medisín. Tilsamans eru 37 kommunulækna útbúnir í Føroyum. Í løtuni eru 16 lækna í útbúgvingarskipanini til kommunulækna.

Talva 5: Tal av serlæknum í almennum medisíni, útbúnir í Føroyum 2005-2024

37 serlækna í almen medisín útbúnir í Føroyum:																
2005	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015	2016	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	4	1	2	1	2	2	1	3	6	1	4	2	2	1	3	1
33 hava tikið alla høvuðsútbúgvingina í Føroyum 4 hava tikið ein part av høvuðsútbúgvingini í Danmark og ein part í Føroyum 23 eru í føstum starvi í Føroyum 2 hava valt aðra serlæknaútbúgving eftir lokna høvuðsútbúgving í almennum medisíni																

Møguleiki er eisini fyri at taka partar av høvuðsútbúgvingum innan aðrar sergreinar í Føroyum. Hetta verður í hvørjum einstøkum føri gjørt eftir avtalu við onnur universitetsjúkrahús. Í løtuni eru seks deild høvuðsútbúgvingarstørv sett í Føroyum.

Deildu høvuðsútbúgvingarstørvini, sum eru í skipanini í løtuni. Harav tvey í psykiatri, byrja ávikavist í juli 2024 og september 2025:

- Kardiologi (1,5 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Endokrinologi (3 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Gastroenterologi og Hepatologi (1 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Geriatri (2 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Hæmatologi (1 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Onkologi (1 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Ortopædkirurgi (2 ár á Landssjúkrahúsinum)
- Psykiatri (1 ár á Landssjúkrahúsinum)

Útbúgvingarlæknar eru í høvuðsútbúgvingarstarvi í tilsamans fyra til fimm ár. Í yvirlitinum omanfyri sæst, hvussu leingi læknin er í høvuðsútbúgvingarstarvinum í Føroyum, restin av tíðarskeiðinum umleið fyra til fimm ár, er læknin í starvi á einum av stóru útbúgvingarsjúkrahúsunum í Danmark.

Fyri at tryggja okkum eina góða og sterka kommunulæknaskipan, og framhaldandi tilgongd av serlæknum í Sjúkrahúsverkinum, skulu vit hava eina góða skipan fyri útbúgving av yngri læknum, sum tekur atlit til tørvin á serlæknum.

Sum er, fer ein stórir partur av játtanini til útbúgving av yngri læknum til útbúgvingina av serlæknum innan almen medisin (kommunulæknar). Metingar vísa, at talið av útbúnum kommunulæknum, skjótt kemur upp á sama tal, sum tað eru kommunulæknaviðtalur í dag.

Heldur góða gongdin fram viðvíkjandi vøkstrinum í talinum av fastsettum kommunulæknum í Kommunulæknaskipanini, eigur ásetingin um talið á høvuðsútbúgvingarstørvum innan almen medisin at endurskoðast. Eisini hevur Heilsutrygd, sum umsitur kommunulæknaskipanina, víst á, at stovnurin hevur ynski um, at hansara leiklutur í setanartilgongdum til útbúgvingarstørv verður endurskoðaður.

Játtan og orka til útbúgving av yngri læknum innan heilsuverkið, skal raðfestast við grundarlagi í, hvar tørvurin á serlæknum er størstur.

FÍGGJARVIÐURSKIFTI

Tørvur á at endurskoða skipanina við fígging av útbúgvingarstørvum

Metingarnar omanfyri, um tørvin á serlæknum í Sjúkrahúsverkinum vísa, at tørvur er á fleiri serlæknum innan flestu økir. Tí verður mælt til at økja talið á introduktions- og høvuðsútbúgvingarstørvum innan sergreinar, sum eru í sjúkrahúsverkinum.

Sum skipanin er í dag, verða lønarútreiðslur til útbúgvingarlæknar rindaðar lutvíst av játtanini til útbúgving av yngri læknum og av rakstrinum hjá sjúkrahúsinum, har læknin er í útbúgvingarstarvi.

Játtanin til útbúgving av yngri læknum rindar lønarútreiðslurnar, tá læknar undir útbúgving starvast inni á sjúkrahúsinum, í størvum, sum ikki eru partur av vanligu vaktarskipanini. Lønarútreiðslurnar til læknar

undir útbúgving, sum eru í vaktberandi störvum, eru ikki fevndar av játtanini til útbúgving av yngri læknum, og skulu sostatt rindast av rakstrarjáttanini hjá sjúkrahúsinum, har læknin er í útbúgvingarstarvi.

Hetta merkir, at tá læknar undir útbúgving starvast á Landssjúkrahúsinum í forvaktstörvum (á medisinska deplinum, skurð deplinum og psykiatriska deplinum) ella í millumvaktstörvum (á medisinska deplinum og skurð deplinum) og røkja arbeiði á Landssjúkrahúsinum, verður lønin goldin av rakstrarjáttanini hjá Landssjúkrahúsinum. Tað vil siga, at skal talið av hesum útbúgvingarstörvum økjast, skulu hesar lønarútreiðslur raðfestast á rakstrarjáttanini hjá Landssjúkrahúsinum.

Fígging til fleiri serlæknar

Ein avgerandi fyritleyt fyri at økja talið av serlæknum er, at fígging er til hetta. Bæði til lønir og aðrar útreiðslur, sum fylgja við, umframt í útbúgvingarskeiðnum, sum víst á omanfyri. Útreiðslur, sum kunnu koma aftrat, tá serlæknar verða settir, eru t.d. útreiðslur til sjúkrarøktarfrøðingar og skrivarar (stuðulsfunktióinir), umframt at við fleiri serlæknum koma eisini altíð fleiri aðrar rakstrarútreiðslur, so sum diagnostik, heilivágur o.a. Hvussu stórar hesar útreiðslurnar eru, er ymiskt frá serøki til serøki. Hetta má tí metast um í sambandi við ítøkiligar ætlanir at seta serlæknar.

Sum víst á, verða eisini sparingar til konsulentútreiðslur, tá læknar verða settir í starv. Í summum førum fer sparingin at verða størri enn at seta lækna.

Í nøkur ár hevur ein játtan á fíggingarlógini verið burturav, til at seta nýggjar serlæknar. Upprunaliga ætlanin var, at hon bara skuldi verða í nøkur ár, men hon hevur virkað væl og verður framvegis brúkt. Hendan eigur at halda fram, og játtaða upphæddin, sum nú er 3 mió. kr., kundi verið hækkað. Játtanin røkkur í mesta lagi til tveir serlæknar við stuðulsfunktiónum. Tað veldst um umstøðurnar. Tá alt fleiri serlæknar fara at verða útbúnir hvørt ár, er týðningarmikið, at heilsuverkið kann taka ímóti teimum, sum okkum tørvar, og tá er verandi serlæknajáttan ikki stór. Um játtanin ikki er nøktandi, gevur tað ikki stóra meining at brúka pening til fleiri útbúgvingarstörv. Tað eigur at verða samanfall millum hesi.

Kommunulæknaskipanin er soleiðis, at kommunurnar hava ábyrgdina av viðtaluhølum og innbúgvum. Skal talið av kommunulæknum økjast, má talið av viðtalum eisini økjast. Hetta er tí eitt mál, sum land og kommunur mugu semjast um. Á lögtingsfíggingarlógini má játtanin til heilsutrygdarútreiðslur og kommunulæknaskipanina eisini økjast, so hvørt sum talið á kommunulæknum økist.